

Tiedusteluvalvontavaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi (HE 315/2022 vp): Asia on saapunut tiedusteluvalvontavaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtiosihteeri Jukka Salovaara, ulkoministeriö
- kansliapäällikkö Kirsi Pimiä, sisäministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Kosti Honkanen, puolustusministeriö
- sektorijohtaja, neuvotteleva virkamies Karoliina Honkanen, puolustusministeriö
- lainsäädäntöjohtaja Hanna Nordström, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Harri Ohra-aho, puolustusministeriö
- tiedusteluvalvontavaltuutettu Kimmo Hakonen, tiedusteluvalvontavaltuutetun toimisto
- päällikkö, poliisineuvos Antti Peltari, suojelupoliisi
- apulaisosastopäällikkö, eversti Markku Pajuniemi, Pääesikunta
- osastopäällikkö, prikaatikenraali Tero Ylitalo, Pääesikunta

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Suomen liittyessä Pohjois-Atlantin liiton (Nato) jäseneksi Suomen sotilas- ja siviilitiedustelu kytkeytyvät osaksi liittokunnan tiedusteluyhteisöä. Sen piirissä jäsenvaltioiden tiedusteluviranomaiset tekevät sekä kahdenvälistä että monenkeskistä yhteistyötä.

Valiokunnan lausunto TiVL 1/2022 vp

Natossa tiedustelutoiminta tukee liittokunnan päätöksentekoa ja toimintaa kaikilla tasoilla poliittisesta päätöksenteosta operaatioiden käytännön toteutukseen. Naton päämajassa sotilas- ja siviilitiedustelutoimialat ja niiden komiteat (Civilian Intelligence Committee, CIC, ja Military Intelligence Committee, MIC) on sijoitettu yhden pääosaston alaisuuteen. Päämajan tiedustelu- ja turvallisuusosasto (Joint Intelligence & Security Division, JISD) käsittelee strategisen tason kysymyksiä, päätehtävänään tukea Naton ylintä päättävää elintä eli Naton neuvostoa (North Atlantic Council, NAC) ja Naton ylintä sotilaallista toimielintä eli sotilaskomiteaa (Military Committee, MC). Tiedusteluarvioissaan Nato käyttää jäsenvaltioiden tiedustelutietoa.

Nato-jäsenyyden myötä Suomen tiedusteluviranomaisten kahdenvälinen yhteistyö liittokunnan muiden jäsenvaltioiden tiedusteluviranomaisten kanssa syvenee ja Suomen viranomaisten yhteistoiminta Naton eri rakenteiden kanssa lisääntyy. Suomen viranomaiset tulevat osallistumaan Naton sotilastiedustelukomitean ja siviilitiedustelukomitean työhön. Selvää on, että tämä yhteistyö parantaa entisestään Suomen tiedusteluviranomaisten edellytyksiä huolehtia tehtävistään.

Suomen tiedusteluviranomaisilla puolestaan on annettavana Naton tiedusteluelimille ja liittokunnan jäsenmaille tarpeellista tiedustelutietoa. Naton elimissä käsiteltävät tiedot ovat pääasiassa ilmiö- ja organisaatiotason tietoja, mutta henkilötietojenkin käsittely voi tulla kysymykseen. Perustuslaista johtuu, ettei tietoja voida luovuttaa, jos henkilöä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu (ks. PeVL 35/2018 vp, s. 25-26). Tietojen luovuttamisen rajoituksista on tarkemmin säädetty sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019) 20 §:ssä, poliisilain (872/2011) 57 §:ssä ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 31 §:ssä.

Näyttää siltä, että Suojelupoliisi voi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) voimassa olevan sääntelyn mukaan luovuttaa henkilötietoja muiden valtioiden turvallisuus- ja tiedustelupalveluille, mutta ei Naton elimille. Sääntelyn selvittäminen on valiokunnan saaman selvityksen mukaan sisäministeriössä vireillä osana Natoon liittymisestä seuraavien lain-säädännön muutostarpeiden kokonaisvaltaisempaa arviointia.

Naton tiedustelutoiminnassa ja -rakenteissa omaksuttu sotilas- ja siviilitiedustelun lähestymistapojen yhdistäminen edellyttää myös Suomessa tiedustelutoimintaa ohjaavien puolustusministeriön ja sisäministeriön sekä tiedusteluviranomaisten nykyisinkin hyvän yhteistyön ja yhteisen suunnittelun tiivistämistä. Ohjaavien ministeriöiden lisäksi tiedustelun ohjaamiseen ja yhteensovittamiseen liittyviä asioita käsitellään valtioneuvoston kansliassa sekä tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan yhteisissä kokouksissa. Teemoista voidaan keskustella myös tiedustelun ja tilannekuvan koordinaatioryhmässä. Tiedustelutoiminnan painopisteiden valmistelusta ja asettamisesta sekä asetettujen painopisteiden toteutumasta tehdään vuosittain selkoa tiedusteluvalvontavaliokunnalle (ks. esim. TiVM 1/2022 vp, s. 3 - 6).

Natoon liittyminen lisää turvallisuusluokitellun tiedon määrää Suomessa. Nato suosittelee turvallisuusluokiteltujen tietojen suojaamisessa ensisijaisesti sähköistä tiedonsiirtoa ja käsittelyä. Hallituksen esityksen mukaan on välttämätöntä kehittää nopealla aikataululla sellainen kansallinen TL II -ympäristö, joka on hyväksytty myös NATO SECRET -tason turvallisuusluokitellun tiedon käsittelyyn.

Valiokunnan lausunto TiVL 1/2022 vp

Naton tietoturvaluusvaatimusten mukaan turvallisuusluokiteltua tietoa NATO CONFIDENTIAL tasolta alkaen voi käsitellä ja säilyttää vain pääsynhallinnan piirissä olevalla ja fyysisesti suojatulla viranomaisen hyväksymällä turva-alueella. NATO RESTRICTED tason tietoa on käsiteltävä viranomaisen hyväksymällä hallinnollisella alueella. Fyysisten käsittely-ympäristöjen toteuttamiseen kohdistuu hallituksen esityksen mukaan merkittäviä kustannuksia koko valtionhallinnossa.

Valiokunta kiinnittää tieto- ja tilaturvallisuudesta huolehtimiseksi vaadittavien toimenpiteiden resurssoinnin kannalta huomiota kansainvälisistä tietoturvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) tarkoitettujen kansallisen turvallisuusviranomaisen ja määrättyjen turvallisuusviranomaisen tehtävien lisääntymiseen. Ulkoministeriö toimii Suomen kansallisena turvallisuusviranomaisena. Puolustusministeriö, pääesikunta, suojelupoliisi ja Liikenne- ja viestintävirasto ovat kansainvälisissä tietoturvelvoitteissa tarkoitettuja määrättyjä turvallisuusviranomaisia.

Natoon liittymisellä on kaiken kaikkiaan merkittäviä henkilöstövaikutuksia koko valtionhallinnossa. Hallituksen esityksessä todetaan vaativien asiantuntijatehtävien lisääntyvän, kun Suomi osallistuu Naton päätöksentekoon ja jäsenvaltioiden keskinäiseen yhteistyöhön kattavasti noin 400 komitean ja työryhmän sekä Naton virastojen kautta. Ulkoministeriön, puolustusministeriön ja Puolustusvoimien henkilöstö kattaa tästä yhteistyöstä merkittävän osan. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että Suomen Nato-jäsenyydestä seuraava yhteistyö edellyttää myös siviilitiedustelusta meillä vastaavalta Suojelupoliisilta merkittäviä henkilöstöpanostuksia.

Tiedustelutoiminnan laillisuusvalvonnasta Suomessa huolehtii tiedusteluvalvontavaltuutettu. Valiokunta on pitänyt tärkeänä, että valtuutetun toiminnolla on riittävät resurssit huolehtia tehtävistään. Sillä on oltava tiedusteluviranomaisista riippumaton oikeudellinen ja tekninen asiantuntemus tiedustelutoiminnan valvomiseksi (TiVM 1/2020 vp, s. 11, TiVM 1/2021 vp, s. 7). Erityistä huomiota on tältä kannalta kiinnitettävä siihen, että Nato-jäsenyys lisää Suomen tiedusteluviranomaisten yhteistyötä Naton ja sen jäsenmaiden viranomaisten kanssa. Tällä on vaikutuksia tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon valvontatehtävien luonteeseen ja määrään, mikä on otettava huomioon huolehdittaessa tiedusteluvalvontavaltuutetun toiminnon voimavarojen riittäväydestä (ks. TiVM 1/2022 vp, s. 8).

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Tiedusteluvalvontavaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto TiVL 1/2022 vp

Helsingissä 26.1.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mika Kari sd
varapuheenjohtaja Riikka Slunga-Poutsalo ps
jäsen Heli Järvinen vihr
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Mari Rantanen ps
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Sofia Vikman kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sami Manninen